

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті розглядається економічна політика України в галузі зовнішньої торгівлі та шляхи її вдосконалення.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: економічна політика, експорт, імпорт, сальдо зовнішньої торгівлі, високотехнологічна продукція.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматривается экономическая политика Украины в сфере внешней торговли и пути ее усовершенствования.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: экономическая политика, экспорт, импорт, сальдо внешней торговли, высокотехнологическая продукция.

ANNOTATION. In the article the economic policy of Ukraine is examined in the field of foreign trade and way of its improvement.

KEY WORDS: economic policy, export, import, balance of foreign trade, high- technology products.

Постановка проблеми. Економічна політика являє собою систему економічних цілей і засобів (інструментів), які забезпечують вирішення стратегічних (довгострокових) і тактичних завдань розвитку економічної системи країни, втілених у державних урядових програмах [1, с. 516].

У ринковій економічній системі існує кілька загальних цілей економічної політики, серед яких: мета ефективної зайнятості; економічного зростання; зростання економічної ефективності; стабільного рівня цін; захисту і підтримання конкурентного господарського порядку, принципів економічної свободи; соціальної безпеки і стабільності; ефективного курсу національної валюти; досягнення рівноваги платіжного балансу і зовнішньоторговельних операцій тощо. У галузі зовнішньоекономічної політики пріоритетне значення має стимулювання нарощування експорту, розширення діючих і пошук нових ринків збуту, а також удосконалення товарної структури експорту та імпорту з метою подолання від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, з якими стикається економічна політика, були досліджені в працях таких відомих учених, як А. С. Гальчинський, М. Довбенко, О. О. Беляєв та ін.

Постановка завдання. Згідно даних Держкомстату України, від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі Україною товарами становило у 2007 р. — 9592,2 млн дол. США, у 2008 р. — 17857 млн дол. США, у 2009 р. — 4815 млн дол. США., за січень—серпень 2010 р. також маємо негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами, яке складає 4640,9 млн дол. США [5].

Для визначення можливих причин негативного сальдо зовнішньої торгівлі товарами Україною була проаналізована структура зовнішньої торгівлі товарами на основі даних Держкомстату України за січень—серпень 2010 р. і визначені основні напрями її вдосконалення для подолання від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі Україною.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно статистичних даних від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі Україною за 8 місяців 2008 р. становило 12583,3 млн дол. США [5]. З метою подолання негативних явищ у сфері зовнішньої торгівлі та поліпшення стану зовнішньоторговельного балансу Україною у грудні 2008 р. було прийнято розпорядження КМУ від 03.12.2008 р. № 1509-р, яким затверджено план заходів із зменшення негативного сальдо у зовнішній торгівлі [7].

План заходів спрямований головним чином на мінімізацію впливу таких факторів формування негативного сальдо зовнішньої торгівлі, як недосконалість механізму адміністрування податків (місце Україною у рейтинговому дослідженні Міжнародної фінансової корпорації, група Світового банку «Ведення бізнесу» за показниками «система оподаткування» — 181 серед 183 країн, що досліджуються. За цим показником Україною випереджає лише Республіку Білорусь та Венесуелу); необґрунтована диференціація тарифів на експортні, імпорتنі та внутрішні перевезення товарів; відсутність дієвого контролю за дотриманням відповідності національним стандартам товарів, які імпортуються; недостатньо активна робота з усунення недобросовісного або масованого імпорту та захисту інтересів вітчизняних товаровиробників на зовнішніх ринках; невідповідність якості вітчизняної продукції стандартам інших країн тощо. Затвердженим Урядом планом передбачена реалізація конкретних заходів щодо запровадження більш жорстких процедур контролю за імпортом товарів з метою недопущення та запобігання ввезенню на митну територію Україною товарів, які не відповідають національним ветеринарним, фітосанітарним, екологічним, фармакологічним стандартам; активізація співробітництва у рамках транспортних коридорів шляхом інтеграції транспортної системи Україною до транс'євро-

пейської; сприяння розвитку туристичних послуг; уведення в дію нової редакції Збірника тарифів на перевезення вантажів залізничним транспортом з визначенням однакового рівня тарифів у межах кожної номенклатурної групи вантажів на експортні, імпорتنі та внутрішні перевезення у відповідності до СОТ тощо.

Згідно даних Держкомстату України у січні—серпні 2010 р. експорт товарів Україною становив 31590,6 млн дол. США, імпорт — 36231,5 млн дол. США. Порівняно з відповідним періодом 2009 р. експорт збільшився на 33,2 %, імпорт — на 31 %. Негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами також збільшилось у порівнянні з відповідним періодом 2009 р. і становило 4640,9 млн дол. США (за січень—серпень 2009 р. також від'ємне сальдо — 3758,1 млн дол. США). У загальному обсязі експорту товарів у порівнянні з січнем—серпнем 2009 р. збільшилась частка чорних металів — з 26,4 % до 29,9 % (внаслідок дії цінового фактору — середньомісячні ціни на чорні метали за 8 регіонами світу підвищились більше ніж на 30 % до січня—серпня 2009 р.), залізничних або трамвайних локомотивів, шляхового обладнання — з 1,9 % до 4,5 % (в основному за рахунок активізації торговельно-економічного співробітництва і нарощування поставок до Росії), енергетичних матеріалів, нафти та продуктів її перегонки — з 4,4 % до 7,3 %, руд, шлаків і золи — з 3,3 % до 5,1 %, продуктів неорганічної хімії — з 1,7 % до 2,2 %, жирів та олій тваринного або рослинного походження — з 4,7 % до 5 %. Натомість зменшилась частка механічних машин — з 7 % до 6,4 %, електричних машин — з 5,3 % до 4,7 %, зернових культур — з 9,2 % до 4,5 %, виробів з чорних металів — з 5,5 % до 3,7 %, добрив — з 2,3 % до 1,8 %, паперу та картону — з 1,9 % до 1,7 % [5]. У загальному обсязі імпорту товарів збільшилась частка електричних машин — з 4,5 % до 5,6 %, наземних транспортних засобів, крім залізничних — з 4,5 % до 5,2 %, чорних металів — з 2,5 % до 3,2 %, руд, шлаків і золи — з 1,6 % до 2,3 %. Зменшилась частка енергетичних матеріалів, нафти та продуктів її перегонки — з 32,6 % до 31,7 %, механічних машин — з 8,8 % до 7,7 %, фармацевтичної продукції — з 4,4 % до 3,8 %. Натомість зменшився імпорт м'яса та харчових субпродуктів — на 26,8 %, молока та молочних продуктів, яєць, меду — на 22,5 %. Одночасно у вересні 2010 р. зросли ціни на продукти харчування на 4,4 % на споживчому ринку України. Найбільше (в 1,5 разу) подорожчали яйця. На 5,7 % — 6,9 % подорожчали молоко, сири та кисломолочна продукція, на 2,4 % — м'ясо та м'ясопродукти [5]. Зменшення у січні—серпні 2010 р. імпорту м'яса та харчових субпродуктів інших продуктів

харчування і, як наслідок цього, відсутність конкуренції для вітчизняних товаровиробників з боку імпоротної продукції стало одним з факторів подорожчання цих продуктів харчування на споживчому ринку України. Як виявилось, запровадження такого заходу, як зменшення імпорту окремих видів продукції в Україну не скоротило негативне сальдо зовнішньої торгівлі.

Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі України свідчить про те, що впродовж січня—серпня 2010 р. вона не поліпшилась, негативне сальдо зовнішньої торгівлі не зменшилось, а навпаки збільшилось. Як і раніше, Україна експортує за кордон переважно сировину. Також слід зазначити, що відновлення впродовж 2010 р. коопераційних зв'язків і реалізація спільних проєктів з Росією у галузях авіабудування, суднобудування, атомної енергетики та машинобудування не вплинуло суттєво на збільшення експорту Україною цих видів продукції.

Очевидним є також те, що в Україні сформувалася доволі нерациональна структура експорту. Україна експортує на міжнародні ринки ті товари і послуги (харчові продукти, руди, метали, передусім чорні, транспортні послуги), які є відносно малодинамічними та характеризуються скороченням їхньої частки в глобальних продажах товарів і послуг. На цих ринках до того ж панує жорстока цінова конкуренція і цінові переваги можуть дуже швидко переходити до інших країн. Водночас, україні мізерними є поставки на високодинамічні ринки, які визначають перспективи розвитку світової економіки. Характерними для України є низькі показники експорту високотехнологічних товарів та послуг. [2, с. 291]. Натомість у розвинутих країнах (наприклад, у Японії) щорічні надходження від експорту технологій практично втричі перевищують вартість придбання закордонних [3, с. 154].

Згідно зі «Стратегією економічного і соціального розвитку України на 2004—2015 рр.» особливо важливим для України є створення комплексів, технологічно пов'язаних, конкурентоспроможних (на міжнародних ринках) виробництв, здатних нарощувати експорт як товарів, так і науково-технічних, інжинірингових, освітніх, інформаційних та інших послуг. Насамперед, йдеться про реалізацію таких пріоритетів [2, с. 292—293]: 1) орієнтація на експорт високоякісного прокату, металомісткої продукції, включаючи транспортні засоби (особливо судна), екскаватори, металорізальні верстати, комплектне устаткування, зокрема гірниче, енергетичне, металургійне і хімічне; 2) розвиток експортної спеціалізації за окремими видами сільськогосподарської продукції (зерно, олійне насіння), переробної і харчової промисловості

(м'ясопродукти, окремі молокопродукти, олія, цукор, кондитерські вироби, алкогольні та безалкогольні напої), сільськогосподарські машини та обладнання для харчової промисловості; 3) розвиток спеціалізованого, зорієнтованого на міжнародні ринки комплексу виробництва ракетної та авіаційної техніки; 4) створення нового виробничого комплексу на основі галузей з видобутку рідкоземельних металів, розвитку мікроелектроніки, випуску комп'ютерів, побутової електроніки та іншої техніки, залучення до цього комплексу іноземного капіталу з метою прискореної модернізації та створення нових виробництв; 5) формування нового наукоємного комплексу на базі виробництв, що безпосередньо пов'язані з реалізацією перспективних науково-технічних досягнень, а також наукових установ НАН України і провідних університетів України — у галузі порошкової металургії, зварювальної апаратури, нових високоякісних матеріалів тощо; 6) істотне розширення та модернізація транспортного комплексу і транспортної інфраструктури України; 7) створення в Україні комплексу розвитку міжнародного туризму на основі залучення іноземного капіталу до розвитку відповідної інфраструктури. На думку автора, необхідно приділити певну увагу розвитку ділового туризму в Україні, тому що саме цей вид міжнародного туризму в останні роки розвивається в світі найбільш швидкими темпами. Сприятиме його розвитку в Україні нова інфраструктура (готелі, автомагістралі та ін.), яку збудують в Україні до чемпіонату Євро-2012.

Реалізувати вищезазначені пріоритети в Україні необхідно шляхом європейської інтеграції, тому що саме ринок ЄС є найбільш перспективним для України. Європейська інтеграція для України — це, насамперед, модернізація економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, подолання технологічної відсталості, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, вихід на світовий ринок, у першу чергу, на ринок ЄС [4, с. 142]. Економіка ЄС динамічно розвивається і має величезний потенціал. Співробітництво та створення з країнами ЄС виробничих комплексів, що використовують інноваційні технології, необхідне для технологічного оновлення українського виробництва, виходу на нові перспективні ринки збуту, забезпечення стабільного розвитку відповідних виробництв.

З метою реалізації комплексної експортної політики України Мінекономіки за участю інших центральних органів виконавчої влади розробило відповідну правову базу. Це, зокрема, проект

Закону України «Про державну фінансову підтримку експортної діяльності», проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Митний тариф України», проект Національної стратегії розвитку експорту України, реалізація якої сприятиме забезпеченню стабільного зростання обсягів виробництва і валового внутрішнього продукту країни, збільшення податкових та валютних надходжень, створення додаткових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності національної економіки тощо [6].

Висновки. Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі України свідчить про те, що Україна експортує товари, які є малодинамічними. Хоча експорт за 8 місяців 2010 р. у порівнянні з відповідним періодом 2009 р і збільшився на 33,2 %, негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами за січень—серпень 2010 р. зросло і становило 4640,9 млн дол. США. Для подолання негативного сальдо у сфері зовнішньої торгівлі необхідно нарощувати експорт високотехнологічної продукції. В майбутньому цьому сприятиме налагодження співробітництва України з країнами ЄС і створення на основі цієї співпраці виробничих комплексів з застосуванням інноваційних технологій.

Подальші дослідження сконцентровано над аналізом досвіду зарубіжних країн, які створили високотехнологічні виробничі комплекси з країнами ЄС і можливим його застосуванням в Україні.

Література

1. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. — К.: Знання, 2006. — 631 с.
2. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004—2015 роки) «Шляхом Європейської Інтеграції» / Авт. кол.: А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. — 416 с.
3. Інтелектуально-інноваційний розвиток регіону в контексті євроінтеграції / Наук. ред. Л. К. Семів. — Львів, 2009. — 483 с.
4. Регіональна економічна політика Європейського Союзу: досвід для України: Монографія / М. С. Гамов, А. О. Єгоров, Г. Л. Кладова, О. О. Нечай, О. П. Сарнацький — Запоріжжя: ЗНТУ, 2010. — 192 с.
5. <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. <http://me.kmu.gov.ua>
7. <http://www.rada.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 14.10.2010